

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТОРГІВЛЯ» ТА «ТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ» У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

CORRELATION OF THE TERM «TRADE» AND «TRADE ACTIVITY» IN THE LEGISLATION OF UKRAINE

Маланчук Т.В.,
к.ю.н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін та фінансового права
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

У статті досліджуються питання щодо: використання різних термінів під час визначення діяльності, пов'язаної з продажем товарів у науковій літературі та законодавстві України; співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність»; визначення кола відносин, які охоплюються цими поняттями; тлумачення терміну «торгівля» в науці; визначення поняття «господарсько-торговельна діяльність».

Ключові слова: торгівля, торговельна діяльність, господарсько-торговельна діяльність, правове регулювання торговельної діяльності, купівля-продаж товарів.

В статье исследуются вопросы, касающиеся: использования различной терминологии при определении деятельности, связанной с продажей товаров в научной литературе и законодательстве Украины; соотношения понятий «торговля» и «торговая деятельность»; определения круга отношений, которые охватываются этими понятиями; толкования термина «торговля» в науке; определения понятия «хозяйственно-торговая деятельность».

Ключевые слова: торговля, торговая деятельность, хозяйственно-торговая деятельность, правовое регулирование торговой деятельности, купля-продажа товаров.

The article is investigating the following questions: the use of different terms when defining activities related to the sale of goods in the scientific literature and legislation of Ukraine; the correlation between the terms of «trade» and «trading activity»; definition of the range of relationships covered by these concepts; the interpretation of the term of «trade» in science; definition of the term of «economic and trading activity». Due to the lack of a unified approach to the definition of the concepts of «trade» and «trade activity», their use in regulatory legal acts that are adopted in the field of trade creates certain difficulties when determining the range of relations covered by these concepts. The process of trade is not limited only to the purchase and sale of goods, at the same time the transporting, storing, protecting goods are taking place, the markets are being investigated, assortment and marketing policies are being conducted, the demand is being examined, etc. In our opinion in the broadest sense, trade should also be considered as a branch of national economy in our opinion. The author notes that there is every reason to assert that trading activity is exclusively business activity, that is, it is conducted in order to receive profit. The systematic implementation of trading operation on a professional basis by business entities is recognized as trading activity. We believe that the term «trade» is broader and includes the concept of «trade activity» and «trade operations». Trading operations can be carried out by both business entities and natural persons who are not registered as business entities. Trading operations are aimed at executing sales contracts and are not of systematic character.

Key words: trade, trading activity, economic and trading activity, executing sales contracts, legal regulation of trade.

Аналіз змісту нормативно-правових актів, якими регламентується порядок продажу товарів, свідчить про використання різних термінів під час визначення діяльності, пов'язаної з продажем товарів. Як відзначається в літературі, такий підхід законодавця обумовлено спробою окреслити сферу дії нормативного акта й обмежити його застосування регулюванням окремих відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням торгівлі. Однак, через відсутність єдиного підходу до визначення понять «торгівля» та «торговельна діяльність» створює певні труднощі під час визначення кола відносин, які охоплюються цими поняттями.

Аналіз наукової літератури свідчить, що дослідженню поставлених проблем приділяли увагу такі вчені, як: О. В. Буткевич, М. В. Завальний, О. В. Зверева, А. І. Каминка, О. В. Полтавський, П. М. Пальчук, С. В. Томчишен, П. П. Цитович, Г. Ф. Шершеневич та ін.

Метою статті є дослідження співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність» в законодавстві України і спроба визначити універсальний термін, який охоплює обидва поняття.

Як зазначає А. А. Попов, на сьогодні поняття «торгівля» залишається спірним, оскільки його розуміння змінюється з використанням цього терміна в науці та у законодавстві, а також через те, що дуже часто визначення торгівлі ототожнюється з торговельною діяльністю, оскільки чіткого розмежування між цими термінами ні в законодавстві, ні в науці не проведено [1, с. 4].

У науці «торгівля» тлумачиться по-різному: як галузь господарства, яка виконує посередницьку функцію щодо купівлі-продажу товарів та наданню пов'язаних з цим по-

слуг [2, с. 329], як діяльність з посередництва, що спрямована на передачу цінностей з рук виробника до рук споживача [3, с. 5], як вид підприємницької діяльності, одна з форм обміну продуктами праці і послугами, що виконує посередницькі функції між виробниками і споживачами продукції [4, с. 13].

Спробу визначити співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність» здійснив А. А. Попов. Він, досліджуючи поняття торгівлі, виділяє торгівлю у вузькому розумінні (переслідує мету наживи і поділяється на торгівлю фабричну і торгівлю без переробки), та в широкому розумінні (така торгівля складається із загальноцивільної купівлі-продажу, яка переходить у промисел, а потім – у торгівлю у вузькому розумінні (торговельну діяльність) [1, с. 5]. Можна дійти висновку, що термін «торгівля» може охоплювати поняття «торговельна діяльність» лише тоді, коли не розглядається як торгівля у вузькому розумінні, оскільки в цьому випадку дані поняття застосовуються як синоніми.

Термін «торгівля» у найширшому розумінні А. А. Попов розглядає як весь процес товарообігу, тобто всю діяльність, що має на меті просування товарів від виробника до споживача [1, с. 5]. Погодимося, що процес торгівлі не обмежується лише здійсненням купівлі та продажу товарів, одночасно з цим здійснюється транспортування, зберігання, охорона товарів, досліджуються ринки збуту, проводиться асортиментна та маркетингова політика, вивчається попит тощо. У широкому розумінні торгівлю, на нашу думку, потрібно розглядати і як галузь народного господарства. Підставою для цього є ст. 260 Господарського кодексу України, яка визначає галузь як діяльність су-

купності виробничих (статистичних) одиниць, що беруть участь у переважно однакових або подібних видах економічної діяльності.

В Україні, відповідно до Національного класифікатора України: Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010, основними статистичними одиницями є підприємства (чи інші юридичні особи) та місцеві одиниці (структурно і топографічно відокремлені одиниці підприємства), які ідентифікуються у Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) [5].

Термін «діяльність» означає конкретні дії, рух вперед [6, с. 85]. Таким чином, можемо констатувати, що торговельна діяльність являє собою конкретні дії з приводу купівлі та продажу товарів (послуг).

Як зазначає О. І. Камінка, у межах вузького розуміння торгівлі ми виокремлюємо ту торговельну діяльність, яка полягає у безпосередній купівлі-продажу товарів та переслідує за мету отримання наживи, і, яка відповідно має спекулятивний характер [7, с. 1].

М. І. Туган-Барановський визначив торгівлю як перепродаж господарських предметів без істотної їх зміни з метою отримання доходу (барису) [8, с. 5].

Якщо брати до уваги більше наближені до сучасності погляди на торгівлю, то, згідно з економічною енциклопедією, торгівля – це форма обміну продуктами праці й послугами, історично зумовлена виникненням і розвитком товарного виробництва [9, с. 659]. Л. І. Безгінова вказує на те, що у системі галузей економіки торгівля є особливою ланкою, яка зв'язує виробників і споживачів продукції, що обумовлює відмінність торговельних підприємств від підприємств інших галузей [10, с. 28].

Згідно зі ст. 263 Господарського кодексу України господарсько-торгівельною є діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг. У ч. 2 ст. 263 Господарського кодексу України законодавець поділяє господарсько-торгівельну діяльність на види – зовнішню та внутрішню торгівлю. Отже, у Господарському кодексі України терміни «торгівля» та «торгівельна діяльність» вживаються як синоніми.

Цілком очевидно, що вказане визначення торгівлі не є універсальним і розроблено законодавцем для застосування у господарських відносинах, пов'язаних з ліцензуванням господарської діяльності.

Пункт 4.1 Абеткового покажчика окремих термінів із Національного стандарту України «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни і визначення понять» ДСТУ 4303-2004, прийнятого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від

08 червня 2004 р. № 130, визначає торгівлю як вид економічної діяльності у сфері обігу товарів і просування їх від виробника до споживача у формі купівлі-продажу та надавання пов'язаних із цим послуг [11]. А п. 4.2 цього Стандарту дає визначення торговельної діяльності як ініціативної, систематичної, виконуваної на власний ризик для одержання прибутку діяльності юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам або посередницькі операції, або діяльність із надавання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача.

Отже, є усі підстави стверджувати, що торговельна діяльність є виключно підприємницькою, тобто такою, що здійснюється з метою отримання прибутку.

На наш погляд, хибною є позиція В. В. Хасанової, яка в своїй дисертаційній роботі «Державне регулювання внутрішньої торгівлі в Україні (організаційно-правовий аспект)» зазначає, що чинне законодавство, безпосередньо, Господарський кодекс України, регламентує господарсько-торгівельну діяльність, а із законодавчого положення випливає, що ст. 263 Господарського кодексу України визначає торговельну діяльність і як таку, що має на меті отримання прибутку, і як таку, що не має такої мети [12, с. 40].

На нашу думку, законодавець цілком слушно у ст. 263 Господарського кодексу України дає визначення саме господарсько-торгівельної діяльності, оскільки словосполучення «господарсько-торгівельна» передбачає, що така господарська діяльність є підприємницькою, тобто має на меті отримання прибутку, адже визначення торговельної діяльності як підприємницької наведено у вже згадуваних нормативно-правових актах. Це, у свою чергу, робить недоцільною пропозицію В. В. Хасанової щодо уточнення деяких законодавчих положень в Господарському кодексі України, а саме – зміни назви ст. 263 Господарського кодексу України зі словосполучення «господарсько-торгівельна діяльність» на словосполучення «торгівельна діяльність».

Підводячи підсумок розгляду проблеми співвідношення понять «торгівля» та «торгівельна діяльність», зазначимо, що термін «торгівля» є саме тим універсальним терміном, який охоплює поняття «торгівельна діяльність» і «торгівельна операція», оскільки на практиці термін «торгівля» вживається для визначення як торговельної діяльності, так і торговельних операцій. Систематичне здійснення торговельних операцій на професійних засадах суб'єктами господарювання визнається торговельною діяльністю. Торговельні операції можуть здійснювати як суб'єкти господарювання, так і фізичні особи, незареєстровані як суб'єкти підприємництва. Торговельні операції спрямовані на виконання договорів купівлі-продажу і не мають систематичного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попов А. А. Торговое право : [учеб. пособие] / А. А. Попов. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – Х. : БУРУН и К., 2005. – 288 с.
2. Економічний словник-довідник / [за ред. С. В. Мочерного]. – Донецьк : Феміна, 1996. – 368 с.
3. Фемелиди А. М. Репетиториум по торговому праву / А. М. Фемелиди. – Аккерман : Типография И. М. Гринштейна, 1900. – 323 с.
4. Хавронюк М. І. Законодавство України про торгівлю : Настільна книга продавця і покупця : в 3 ч. / М. І. Хавронюк, М. І. Мельник. – К. : Бліц-Інформ, 1997. – Ч. 1. – 1997. – 752 с.
5. Національний класифікатор України ДК 009 : 2010 «Класифікація видів економічної діяльності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>.
6. Словарь русского языка / [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – М. : Книга, 1983. – 834 с.
7. Камінка А. І. Очерки торгового права / А. І. Камінка. – СПб. : Юрид. кн. кл. «Право», 1911. – Вып. 1. – 349 с.
8. Кулишер И. М. Основные вопросы международной торговой политики / И. М. Кулишер. – [5-е изд., стеретип.]. – Челябинск : Социум, 2008. – 479 с.
9. Економічна енциклопедія : у 3 т. / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000–2002. – Т. 3 : П–Я. – 2002. – 952 с.
10. Безгінова Л. І. Формування оптимальної структури капіталу в підприємствах роздрібною торгівлі : Дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Л. І. Безгінова. – Х., 2004. – 235 с.
11. Торгівля роздрібна та оптова. Терміни та визначення понять : ДСТУ 4303 : 2004 (чинний від 2005–07–01). – К. : Держ. комітет стандартизації, метрології та сертифікації України, 2005. – 34 с.
12. Хасанова В. В. Державне регулювання внутрішньої торгівлі в Україні (організаційно-правовий аспект) : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. В. Хасанова. – К., 2009. – 202 с.